

Ewelina Jasińska-Grabowska

**Terminologia prawa celnego
w rosyjsko-polskim
przekładzie specjalistycznym
i tekstach paralelnych**

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Ewelina Jasińska-Grabowska

**Terminologia prawa celnego
w rosyjsko-polskim
przekładzie specjalistycznym
i tekstach paralelnych**

Wydawnictwo KUL
Lublin 2020

Recenzenci
dr hab. Jolanta Józwiak, UKW
dr hab. Tomasz Szutkowski, prof. US

Opracowanie redakcyjne
Agnieszka Gorczyńska

Opracowanie komputerowe
Jarosław Bielecki

Obróbka grafiki
Agnieszka Gorczyńska

Projekt okładki i stron tytułowych
Dorota Woźniak

© Copyright by Wydawnictwo KUL, Lublin 2020

ISBN 978-83-8061-920-3

Wydawnictwo KUL
ul. Konstantynów 1H, 20-708 Lublin
tel. 81 740-93-40
e-mail: wydawnictwo@kul.lublin.pl
<http://wydawnictwo.kul.lublin.pl>

Druk i oprawa: volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin, tel. 91 812-09-08, e-mail: druk@volumina.pl

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	7
WSTĘP	9
1. POJĘCIE JĘZYKA SPECJALISTYCZNEGO I TERMINU	15
1.1. Wyznaczniki konstytutywne języków specjalistycznych	15
1.2. Leksyka języków specjalistycznych	21
1.3. Badania terminologiczne	24
1.3.1. Terminologia	24
1.3.2. Pojęcie, definicja	28
1.3.3. Termin	31
2. JĘZYK I TEKSTY PRAWA CELNEGO	37
2.1. Pojęcie prawa celnego i języka prawa celnego	37
2.2. Leksyka języka prawa i prawa celnego	47
2.3. Gatunki tekstów prawa celnego	51
2.4. Definicje w tekstach prawa celnego	60
3. TERMINOLOGIA PRAWA CELNEGO W BADANYCH TEKSTACH	65
3.1. Klasyfikacja semantyczno-strukturalna	65
3.2. Klasyfikacja dziedzinaowa	106
3.3. Sposoby tworzenia terminów prawa celnego	124
4. TERMINOLOGIA PRAWA CELNEGO W ROSYJSKO-POLSKIM	
PRZEKŁADZIE	145
4.1. Przekład prawny w badaniach translatorycznych	145
4.2. Techniki przekładu terminologii	162
4.3. Sposoby przekładu terminologii prawa celnego	
w aktach normatywnych	177

5. WERYFIKACJA JAKOŚCI PRZEKŁADU TERMINÓW PRAWA CELNEGO	
W BADANYCH TEKSTACH	207
5.1. Narzędzia pracy tłumacza tekstów z zakresu prawa celnego	207
5.2. Źródła leksykograficzne	211
5.3. Teksty paralelne jako źródło weryfikacji przekładu terminu	219
ZAKOŃCZENIE	237
BIBLIOGRAFIA	241
NETOGRAFIA	249
SPIS ILUSTRACJI, SCHEMATÓW, TABEL	253
ANEKS	255
Glosariusz	255
Przykładowe uporządkowanie wewnętrzne mikropola formy kontrolnej	286
STRESZCZENIE	295
SUMMARY	297

WYKAZ SKRÓTÓW

ESRJA	– Słownik etymologiczny języka rosyjskiego (Этимологический словарь русского языка)
KCUC	– Kodeks Celny Unii Celnej (Таможенный кодекс Таможенного союза)
KKS	– Kodeks karny skarbowy
KWA/ KWA FR	– Kodeks wykroczeń administracyjnych/ Kodeks wykroczeń administracyjnych Federacji Rosyjskiej (Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях)
RW	– rozporządzenie wykonawcze
TCU	– Słownik objaśniający Uszakowa (Толковый словарь Ушакова)
TJUS	– Słownik celno-prawniczy (Таможенный юридический словарь-справочник)
TSD	– Słownik objaśniający Dala (Толковый словарь Даля)
TSTP	– Słownik objaśniający prawa celnego (Толковый словарь таможенного права)
UKC	– Unijny Kodeks Celny
WIJHARS	– Wojewódzki Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych
WKC	– Wspólnotowy Kodeks Celny

WSTĘP

Istotnym etapem każdej międzynarodowej integracji gospodarczej państw jest utworzenie unii celnej, a co za tym idzie wspólnych regulacji prawnych obowiązujących w państwach członkowskich. Taka baza normatywna powinna być skoncentrowana na prawnym odzwierciedleniu wszystkich kwestii związanych z odprawą celną i międzynarodowym obrotem towarowym. Ważne jest także uregulowanie współpracy organów państwowych (takich jak Urząd Celno-Skarbowy, Główny Inspektorat Weterynarii, Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa) z podmiotami gospodarczymi zajmującymi się handlem międzynarodowym. Baza normatywna może zostać ukonstytuowana dzięki określonym umowom międzynarodowym w ramach unii celnej lub dzięki opracowaniu jednego międzynarodowego traktatu prawnego, który dotyczyłby właściwych aspektów prawa celnego.

Obecnie Unia Europejska reprezentuje największy stopień integracji na poziomie prawodawstwa celnego. Od 1 stycznia 2015 roku sąsiaduje ona bezpośrednio z Euroazjatycką Unią Gospodarczą (01.01.2010–21.12.2011 Unia Celna; 01.01.2012–21.12.2014 Wspólna Przestrzeń Gospodarcza), która jest stosunkowo młodym tworem. Euroazjatycka Unia Gospodarcza w pewnym sensie korzysta z doświadczeń sąsiadującej z nią Unii Europejskiej.

Podstawowym warunkiem rozwoju stosunków gospodarczych między obiema organizacjami jest przestrzeganie obowiązującego w nich prawa. Sytuacja ta generuje zapotrzebowanie na tłumaczenie tekstów normatywnych z języka rosyjskiego, będącego językiem roboczym Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej, na inne języki obce, w tym język polski. Istotne jest, aby polskie podmioty gospodarcze, chcące nawiązać relacje handlowe z państwami członkowskimi Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej, miały możliwość zapoznania się z aktami prawnymi

obowiązującymi w sąsiedniej unii. Kodeks Celny Unii Celnej – Таможенный кодекс Таможенного союза (obowiązujący 06.07.2010–21.12.2017; obecnie od 1 stycznia 2018 roku obowiązuje Kodeks Celny Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej) był jednym z najważniejszych aktów normatywnych ówczesnej Unii Celnej, po który mogły sięgać podmioty gospodarcze. Pierwszego stycznia 2018 roku wszedł w życie Kodeks Celny Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej, który nie został jeszcze przetłumaczony na język polski. Jest on jednak dostępny w języku angielskim z racji tego, iż jest to główny język roboczy Unii Europejskiej (przekład został przygotowany przez Euroazjatycką Komisję Gospodarczą).

Przedmiotem międzynarodowego obrotu towarowego, a tym samym odprawy celnej, mogą być różnego rodzaju towary. Ich przepływ jest regulowany także oddzielnymi, bardziej szczegółowymi przepisami, których znajomość jest niezbędna zarówno przez organy państwowe, jak i przez podmioty gospodarcze. Wydaje się, iż z racji bezpośredniego sąsiedztwa Polski z państwami członkowskimi Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej (Rosja–Obwód Kaliningradzki, Białoruś) i jej położenia geograficznego (jeden z pierwszych krajów, które dołączyły do Unii Europejskiej po jej rozszerzeniu w 2004 roku) prace na temat tłumaczenia z zakresu prawa celnego powinny także znaleźć swoje miejsce w przekładoznawczej literaturze przedmiotu. Jednym z celów przyświecających niniejszej publikacji jest próba wypełnienia tej luki badawczej poprzez zaprezentowanie glosariusza terminologii prawa celnego wraz z ekwiwalentami w języku polskim. Glosariusz powstał w wyniku analizy porównawczej badanych tekstów.

Przedmiotem niniejszej publikacji jest szczegółowa analiza sposobów przekładu rosyjskich terminów z zakresu prawa celnego, z uwzględnieniem tekstu przekładu i tekstów paralelnych, prowadząca do ustalenia ich polskich ekwiwalentów oraz do wyciągnięcia wniosków ogólnych na temat przekładu terminologii w badanym zakresie. W ramach niniejszej rozprawy postawiono sobie dwa zasadnicze cele główne. Pierwszym jest cel analityczny, czyli analiza przekładoznawcza i językoznawcza zgromadzonego materiału terminologicznego. Drugim celem, który realizuje rozprawa, jest cel leksykograficzny polegający na zebraniu, opracowaniu i prezentacji w postaci glosariusza terminologii z zakresu prawa celnego. Cele główne pozwoliły osiągnąć następujące postawione w pracy cele szczegółowe:

1. określenie specyfiki języka specjalistycznego, jednostki terminologicznej i jej cech,
2. zdefiniowanie języka prawa celnego w kontekście jego relacji do języka narodowego i specjalistycznego,

3. opis systemu terminologicznego prawa celnego,
4. charakterystyka źródeł i wyekscerpowanych z nich terminów,
5. omówienie typów ekwiwalencji i technik tłumaczeniowych,
6. zaprezentowanie i analiza narzędzi pracy tłumacza tekstów z zakresu prawa celnego,
7. charakterystyka oraz omówienie tekstów paralelnych i porównywalnych, dotyczących analizowanego systemu terminologicznego.

Analizie poddane zostały terminy szeroko rozumianego prawa celnego używane w aktach normatywnych określających zasady międzynarodowego obrotu towarowego, ze szczególnym uwzględnieniem Kodeksu Celnego Unii Celnej oraz Jednolitych wymogów weterynaryjnych (weterynaryjno-sanitarnych) odnoszących się do towarów podlegających kontroli weterynaryjnej (nadzorowi weterynaryjnemu), będących częścią większego aktu normatywnego O stosowaniu środków weterynaryjno-sanitarnych w Unii Celnej z dnia 16 czerwca 2010 roku. Wykaz pozostałych przepisów stanowiących materiał źródłowy został umieszczony w bibliografii. Badany korpus tworzą zatem terminy występujące w kodeksie celnym, należące do systemu tematycznego kodeksu, oraz terminy powiązane z prawem celnym niebezpośrednio, ale tworzące z pozostałymi terminami system logiczny. Analizie zostały także poddane techniki tłumaczeniowe stosowane przez tłumacza w obrębie danego tekstu.

Korpus terminologiczny wyekscerpowano ze wspomnianych rosyjskich aktów normatywnych, następnie wyodrębniono z tekstu przekładu zaproponowane przez tłumacza ekwiwalenty polskie. Oprócz tekstu przekładu zastosowano także odpowiednio dobrane teksty paralelne i porównywalne, których zadaniem było dostarczenie dodatkowych ekwiwalentów. Pozwoliło to zweryfikować jakość zastosowanych przez tłumacza odpowiedników polskich.

Dobór materiału badawczego jest uwarunkowany kilkoma czynnikami. Po pierwsze, dostęp do przekładu na język polski rosyjskich aktów normatywnych jest w pewien sposób utrudniony. Wynika to z tego, iż obecnie istnieje większe zapotrzebowanie na tłumaczenie z języka angielskiego i na język angielski, gdyż jest to główny język roboczy Unii Europejskiej oraz jest używany na szeroką skalę w kontaktach handlowych i politycznych. Po drugie, doświadczenie zawodowe autora (praca przy odprawach celnych towarów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego na granicy) także wywarło wpływ na jakość doboru bazy materiałowej. Posiadanie wiedzy fachowej znacznie ułatwiło analizę badawczą zebranego korpusu terminologicznego. Dysproporcję materiału można uzasadnić powyższymi czynnikami, ale także tym, iż prawo celne jest rozumiane

jako gałąź prawa regulująca zasady międzynarodowego obrotu towarowego oraz prawa i obowiązki zarówno podmiotów uczestniczących w tym obrocie, jak i podmiotów regulujących przestrzeganie tych zasad. Przyjęta definicja prawa celnego uzasadnia poznanie do korpusu terminologicznego jednostek z zakresu weterynarii i przepisów fitosanitarnych, gdyż przy odprawie celnej, która jest istotnym momentem w procesie przepływu towarów przez granicę, owe przepisy muszą być brane pod uwagę, a niekiedy nawet powinna być dokonywana kontrola weterynaryjna bądź fitosanitarna. Z punktu widzenia języka terminologia fitosanitarna i weterynaryjna wpisuje się w pole semantyczne „prawo celne”. Warto w tym miejscu dodać, iż niniejsza praca ma charakter przekładoznawczy i materiał był analizowany z zastosowaniem metodologii teorii przekładu.

Publikacja składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, glosariusza oraz załącznika, w którym zaprezentowano przykładowe uporządkowanie wewnętrzne wybranego mikropola terminologicznego według określonego klucza. W rozdziale pierwszym zaprezentowano zagadnienia dotyczące języka specjalistycznego i teorii terminologii. Rozdział drugi dotyczy języka i tekstów prawa celnego. W tej części pracy przedstawiono definicję prawa celnego i języka prawa celnego oraz omówiono gatunki tekstów normatywnych charakterystycznych dla przedmiotowej gałęzi prawa. Rozdział trzeci obejmuje tematykę związaną z terminologią prawa celnego w badanych tekstach. Zaprezentowano w nim klasyfikację semantyczno-strukturalną, klasyfikację dziedzinową oraz sposoby tworzenia terminologii prawa celnego w języku rosyjskim. Rozdział czwarty zawiera opis badań dotyczących przekładu prawnego oraz teorii przekładu, technik przekładu terminologii oraz sposobów przekładu terminologii prawa celnego w badanych aktach normatywnych. Została także dokonana ocena zaproponowanych przez tłumacza ekwiwalentów. W rozdziale piątym podjęto próbę weryfikacji jakości przekładu terminów prawa celnego w badanych tekstach, zaprezentowano także narzędzia pracy tłumacza tekstów z zakresu prawa celnego oraz dokonano przeglądu obecnych na rynku pozycji leksykograficznych zawierających terminologię celną. Zestawiono również wyniki badań z uwzględnieniem tekstów paralelnych, a także dokonano oceny przydatności owych tekstów w pracy tłumacza.

Dodatkiem do niniejszej dysertacji jest glosariusz, który obejmuje całą zebraną w toku badań terminologię wraz z ekwiwalentami. Zaprezentowane ekwiwalenty polskie zostały dobrane z uwzględnieniem kontekstu sytuacyjnego, także na podstawie wiedzy pochodzącej ze specjalistycznej literatury

przedmiotu oraz tekstów paralelnych i porównywalnych. W glosariuszu zastosowano system porządkowania alfabetyczny z podziałem na dziedziny. Pewna część ekwiwalentów została dobrana na zasadzie porównania tekstu oryginału i tekstu przekładu oraz tekstów paralelnych i porównywalnych. Pokażna ilość ekwiwalentów polskich została także zaproponowana przez autora. Kolejnym elementem dodatkowym jest przykładowe uporządkowanie wewnętrzne mikropola formy kontroli celnej, pokazujące określone relacje między jednostkami terminologicznymi. Propozycja wstępnej struktury może stanowić podstawę do opracowania tezaury terminologii z zakresu prawa celnego.

